

تاریخ زبان‌های سامی

نوشته
اسرائیل ولفنسون

ترجمه
جواد اصغری
عضو هیات علمی دانشگاه تهران
مهدیبرزگر

www.ketab.ir

نگارستان اندیشه

تهران - ۱۴۰۰

سرشناسه: ولفنسون، اسرائیل Wolfenson, Israel

عنوان قراردادی: تاریخ اللغات السامیه فارسی

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ زبان‌های سامی/نوشته اسرائیل ولفنسون؛ ترجمه

جواد اصغری، مهدی برزگر. تهران: نگارستان اندیشه، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۳۱۵ ص. شابک: 978-622-6607-88-9

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ۱۸۱- ۱۹۱

موضوع: زبان‌های سامی. Semitic languages

شناسه افزوده: اصغری، جواد، مترجم. برزگر، مهدی، مترجم.

رده بندی کنگره: PJ ۳۰۱۹

رده بندی دیویی: ۴۹۲ شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۷۱۰۳۸

تاریخ زبان‌های سامی

نوشته اسرائیل ولفنسون

ترجمه جواد اصغری (عضو هیأت علمی دانشگاه تهران)

مهدی برزگر

ناشر: نگارستان اندیشه

طراح جلد: سعید صحابی

صفحه‌آرا: مرتضی انصاف منش

نوبت چاپ: نخست، ۱۴۰۰

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: نصر

نشانی ناشر: م. انقلاب، ابتدای خ آزادی، خ بهزاد، شماره ۲۹ واحد ۷

تلفکس: ۶۶۴۳۵۴۲۳ - ۶۶۴۳۵۴۱۶

info@cins.ir - www.cins.ir

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه مترجمان
۱۵	پیشگفتار
۱۹	بخش نخست: زبان های سامی
۱۹	تعریف زبان های سامی
۳۴	صرف فعل در زبان های سامی
۳۶	دلایل شباهت زبان های سامی، آریایی و حامی
۳۸	تفاوت های زبان های سامی
۴۰	تقسیم زبان های سامی براساس مناطق جغرافیایی
۴۱	بخش دوم: زبان بابلی - آشوری
۴۱	موقعیت عراق
۴۲	گوشه ای از تاریخ بابل و آشور
۶۵	انقلاب فرعون مصر علیه آشور بانیپال
۶۵	خلاصه این انقلاب
۶۹	بخش سوم: زبان کنعانی
۶۹	همسانی های زبان بابلی و زبان کنعانی
۶۹	تفاوت های اندیشه بابلی و کنعانی
۹۵	بخش چهارم: زبان عبری
۹۵	واژه عبری به چه معناست ؟

۹۹	شباهت‌های عبری و عربی
۹۹	خاستگاه بنی اسرائیل
۱۰۱	تاریخ بنی اسرائیل
۱۰۸	دوره اول تاریخ بنی اسرائیل
۱۱۶	روابط عبریان با آرامیان
۱۱۹	از خط کنعانی تا عبری جدید
۱۲۴	عبرانیان غیراسرائیلی
۱۲۶	اقوام عمون و موآب
۱۳۲	قبایل اسماعیلی (بنی اسماعیل) و مدینی
۱۳۵	بخش پنجم: زبان آرامی
۱۳۵	آغاز کار
۱۳۶	هتی (هیتی)‌ها و آرامیان
۱۳۷	بنی اسرائیل و آرامی‌ها
۱۳۷	آشوریان و آرامی‌ها
۱۳۷	انواع لهجه‌های آرامی
۱۴۵	آرامی توراتی
۱۴۷	تَدْمُر [پالمیرا]
۱۵۵	نبطی‌ها
۱۶۰	کتیبه‌های نبطی
۱۶۹	گروه شرقی لهجه‌های آرامی
۱۷۱	پدیداری و ناپدید شدن حکومت‌های سریانی
۱۷۲	فراز و نشیب‌های لهجه سریانی
۱۷۴	خط سریانی
۱۸۵	سخن آخر

۱۸۷	بخش ششم: زبان عربی
۱۸۷	سرآغاز
۱۸۷	تقسیمات جغرافیایی زبان عربی
۱۹۲	تأثیرپذیری های زبان عربی
۱۹۵	ثمودیان و لحياني ها
۲۰۰	معیني ها
۲۰۱	کتیبه های لحياني و ثمودی
۲۰۶	ویژگی های کتیبه های ثمودی
۲۲۱	سخن پایانی
۲۲۳	بخش هفتم: زبان عربی برجای مانده
۲۲۳	خط اسلامی
۲۳۴	ارتباطات یمن و حجاز
۲۳۶	متن قرآن قدیمی تراز متن اشعار جاهلی است
۲۴۲	جایگاه ضرب المثل ها
۲۴۴	شعر جاهلی
۲۴۵	زبان عربی بعد از بعثت
۲۴۹	عامیانه نویسی، بستری نو
۲۵۱	لهجه عامیانه مصری
۲۵۵	لهجه شامی
۲۵۶	لهجه عراق و شبه جزیره
۲۵۸	مالت
۲۵۹	بخش هشتم: عربی جنوبی
۲۵۹	لهجه های عربی جنوبی
۲۶۰	درباره یمن

مقدمه مترجمان

زبان‌های سامی در منطقه غرب آسیا از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند. این زبان‌ها از هزاره‌های پیش از میلاد مسیح، از کرانه‌های دریای مدیترانه تا دریای سرخ و غرب ایران و جزایر دریای مدیترانه، مناطقی از مصر و منطقه شاخ افریقا دامن خود را گسترده بوده‌اند و به واقع انواع و شاخه‌های گوناگون این خانواده زبانی از هزاران سال قبل در مناطق شام (سوریه، لبنان اردن و فلسطین)، عراق، شبه جزیره عربستان، یمن، اتیوپی، مصر، سودان و حتی مناطق غرب ایران (به دلیل حضور آشوریان) وجود داشت و حتی در برهه‌ای از تاریخ، «زبان آرامی» به عنوان زبان علم در پهنه‌ای گسترده در مشرق زمین، زبان رسمی کتابت در دربار هخامنشیان بود. پس از ظهور اسلام نیز به طور خاص زبان عربی رو به گسترش نهاد و تا اعماق افریقا، ایران، مناطقی از اندلس و حدود و ثغور چین نفوذ کرد و اگرچه به زبان محاوره این مناطق تبدیل نشد اما حداقل دو قرن به زبان نوشتار علمی در این مناطق مبدل گردید.

بررسی اجمالی جغرافیای این زبان نشان می‌دهد در طول تاریخ، بسیاری از مناطقی که زبان‌های سامی در آنها رواج داشته، محدوده قلمروی امپراتوری‌های پیاپی ایران هم بوده و اگرچه اقوام آریایی و امپراتوران ایرانی اصالتاً زبان هندوایرانی داشته‌اند اما مردمان سرزمین‌های تحت سیطره‌شان چون شام، مصر و عراق لزوماً به زبان‌های هندوایرانی یا هندواروپایی سخن نمی‌گفتند. از طرفی پس از ظهور اسلام نیز ایرانیان ارتباط بسیار عمیق و استواری با زبان عربی برقرار

کردند و البته به باور صاحبان این قلم، در این برهه از زمان، ایرانیان عربی‌آموز، از تاریخ و گستره و وسعت خانواده زبانی وابسته به زبان عربی، اطلاعات چندانی نداشتند و تنها به زبان عربی می‌پرداختند.

همین نقطه ضعف اکنون نیز در عرصه پژوهش‌های زبان عربی وجود دارد و اصولاً تحقیق در مورد زبان‌های سامی در ایران پا نگرفته است. با وجود اینکه ایران از هزاره‌های پیش از میلاد تا زمان ظهور اسلام و تا به امروز یکی از محورهای مهم دارای تعامل با زبان‌های سامی بوده است اما پژوهش در حوزه زبان‌های سامی تاکنون در ایران اهمیت خود را پیدا نکرده و در زمینه کتاب، به جز تعداد معدودی که به تعداد انگشتان دست نمی‌رسد کاری انجام نشده است. در ایران مهم‌ترین تلاش‌ها متعلق به محمد جواد مشکور است که با به ثمر رساندن سه کتاب «تاریخ مختصر زبان‌های سامی»، «فرهنگ تطبیقی عربی با زبان‌های سامی و ایرانی» و «فرهنگ هنوارش‌های پهلوی» از خود نامی برجای نهاده است. سلیمان حیم نیز با دو فرهنگ عبری-فارسی و فارسی-عبری دین خود را به زبان عبری ادا کرده است.

البته در سال‌های اخیر تلاش‌هایی در زمینه زبان عبری شده و کتاب هیسود دوبار به فارسی ترجمه شده و همین قلم به همراه خانم دکتر معصومه ملکی در سنامه زبان عبری را که نوشته ربی کمال بوده ترجمه و شرح کرده که با همت و وسعت نظر انتشارات دانشگاه تهران به ثمر نهشته است.

اما در حقیقت اینها تلاش‌هایی پراکنده و غیر نظام‌مند است که برای پژوهش‌گران ایرانی بستری مناسب پدید نمی‌آورد و تا زمانی که این تحقیقات وارد دانشگاه نشود و وجه آکادمیک نیابد نخواهد توانست جای خود را باز کند. شگفت آنکه پژوهش‌های عرصه زبان‌های سامی در اروپا و آمریکا در اوج شکوفایی خود بوده و حتی در یک یک کشورهای عربی به انواع این زبانها

می‌پردازند و به عنوان رشته‌های مستقل، هویت دانشگاهی خود را دارند اما در ایران که یک ضلع مهم از این زبان‌ها است و حداقل برای تحقیقات زبانی و دینی و اسلامی به شدت نیازمند ورود به این حوزه است هیچ رشته‌ای در این عرصه وجود ندارد. انگیزه مترجمان این کتاب تنها ارائه یک ترجمه نیست بلکه این سرآغاز یک فرایند و طرح گسترده‌تر برای فراهم آوردن منابع پژوهشی برای محققان حوزه زبان، الهیات، باستان‌شناسی، زبان‌شناسی و ... است که پیوسته در پی به دست آوردن اطلاعات در این حوزه می‌باشند. امید که این مسیر ادامه یابد و کتاب‌های دیگری که اکنون در حال آماده‌سازی است به زیور طبع آراسته گردد.

اما این کتاب اثر اسرائیل ولفنسون (۱۸۹۹-۱۹۸۰) است. او از یهودیان روسیه سفید بود که زبان عربی را در مصر نزد مصطفی صادق الرافعی شاعر مشهور عرب فراگرفت و رساله دکتری خود را از دانشگاه مصر (الجامعه المصریه) به راهنمایی دکتر طه حسین دریافت کرد. او سپس راهی آلمان شد و از دانشگاه ولفگانگ گوته دکترای دیگری گرفت و پس از بازگشت از آلمان دوباره در دانشگاه مصر به تدریس زبان‌های سامی پرداخت. اثر پیش رو اگرچه قدیمی است و در کنار آثار نولدکه و نیکلسون و دیگر شرق‌شناسان در این حوزه، جزو نخستین تلاش‌ها در زمینه زبان‌های سامی به شمار می‌آید اما وجود آن در فرایند مطالعاتی این حوزه ضروری می‌نماید. البته ولفنسون به رغم تلاش ستودنی که برای تهیه این کتاب صرف کرده نقایصی را نیز از خود برجای نهاده که مترجمان با وجود کوشش بسیار نتوانستند آن را برطرف کنند. از جمله آنکه تصویر تعدادی از کتیبه‌ها در کتاب وجود نداشت و علیرغم جستجویافت نشد. همچنین نحوه ارجاع دهی و آدرس برخی منابع و مراجع در پاورقی ناقص بود و گاه نام کامل آن در فهرست منابع پایان کتاب نیز نیامده است. آن تعداد منابعی هم که

در فهرست منابع آمده آدرس کامل ندارد و تنها شامل نام نویسنده و کتاب است. به رغم همه این مسائل، کتاب تاریخ زبان‌های سامی، اطلاعات بسیار مفیدی درباره پیدایش زبان‌ها و خطوط سامی و تاریخ اقوام سامی زبان از جمله فینیقی، آرامی، سریانی، عبری، عربی، حبشی، گعزی و امهاری ارائه می‌دهد که امیدواریم مقبول طبع مخاطبان و علاقه‌مندان واقع شود.

در پایان لازم است مراتب سپاس‌گزاری خود را از انتشارات نگارستان اندیشه و مدیریت فرهیخته آن جناب آقای صادق حیدرنیا ابراز نماییم که زحمت چاپ این اثر مهم را تقبل کردند.

و من الله التوفیق

زمستان ۱۳۹۹